

भारतीय स्वातंत्र्याच्या अमृत महोत्सवा-
निमित्त महाराष्ट्र राज्यात शिक्षा झालेल्या व
राज्याच्या कारागृहात शिक्षा भोगत
असलेल्या बंधांना राज्यमाफी घोषित
करणेबाबत...

महाराष्ट्र शासन

गृह विभाग,

शासन निर्णय क्र. संकीर्ण ०५२३/प्र.क्र. ३१०/२३/ पीआरएस-३

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,

मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२

दि. १३ मार्च, २०२४.

प्रस्तावना :- सन २०२२-२३ मधील केंद्र शासनाच्या धोरणानुसार भारतीय स्वातंत्र्याच्या अमृत महोत्सव वर्षानिमित्त विशिष्ट प्रवर्गातील व विहित निकषांची पूर्तता करणाऱ्या शिक्षा बंधांना विशेष माफी देण्याच्या कार्यक्रमाची अंमलबजावणी करण्यात आली आहे. त्यानुसार शिक्षा कालावधी समाप्त होण्यापूर्वीच बंधांची मुदतपूर्व मुक्तता होऊन, ते आपल्या कुटुंबात गेले असून त्यांनी आपल्या जीवनाचा दुसरा प्रवास सुरू केला आहे. कारागृहातील चांगली वागणूक हा या योजनेचा मुलभूत निकष असल्यामुळे कारागृहात असतांना आपल्या वर्तनात सुधारणा करून कारागृहातून मुक्त होण्याच्या दृष्टीने बंधांना प्रोत्साहन मिळाले आहे. त्यामुळे कारागृहाचे “सुधारणा व पुनर्वसन” हे ब्रीदवाक्य सार्थ ठरले आहे.

परंतु, जन्मठेप शिक्षाबंदी व सदर कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीवेळी विहित निकषांची पूर्तता न होणारे बंदी यापासून वंचित राहिले आहेत. विशेष शिक्षा माफी योजनेपासून वंचित राहिलेल्या जन्मठेप व इतर शिक्षा बंधांना राज्यमाफीचा लाभ कशाप्रकारे देता येईल, ही बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

महाराष्ट्र कारागृह नियमावली, १९७९ मधील प्रकरण-३८ (Remission System) च्या भाग-I मधील नियम १८ मध्ये शिक्षाधीन बंधांना दिल्या जाणाऱ्या राज्य माफीसंबंधी खालील प्रमाणे तरतुद आहे - “...The State Government may, on such occasions of national importance or public rejoicing as the State Government may determine grant remission to such prisoners for such number of days as the State Government may by order specify in this behalf.”

यापूर्वी सन १९९७ मध्ये भारतीय स्वातंत्र्याच्या सुवर्ण महोत्सवी वर्षाच्या निमित्ताने राज्य शासनाकडून दि. ०६.०८.१९९७ रोजीच्या आदेशान्वये, किमान १ महिना व त्यापेक्षा अधिक शिक्षा असलेल्या शिक्षा बंधांसह जन्मठेपेची शिक्षा असलेल्या बंधांना १४ दिवस ते जास्तीत जास्त ०२ वर्षे इतकी राज्यमाफी देण्यात आली होती. या पार्श्वभूमीच्या आधारावर शासनाने पुढीलप्रमाणे निर्णय घेतला आहे.

शासन निर्णय :- फौजदारी प्रक्रिया संहिता, १९७३ मधील कलम ४३२ (१) (सन १९७४ चा अधिनियम २) अन्वये महाराष्ट्र शासनास प्राप्त शक्तींचा वापर करून, महाराष्ट्र राज्यात शिक्षा होऊन राज्यातील कारागृहांत शिक्षा भोगत असलेल्या शिक्षा बंधांना शिक्षेच्या कालावधीनुसार पुढील तक्त्यामध्ये नमूद केल्याप्रमाणे राज्यमाफी घोषित करण्यात येत आहे.

अ.क्र.	शिक्षा कालावधी	राज्य माफीचे प्रमाण
१	०१ महिन्यापेक्षा कमी	निरंक
२	०१ महिना किंवा ०१ महिन्यापेक्षा अधिक, परंतु ०३ महिन्यांपेक्षा कमी	०५ दिवस
३	०३ महिने किंवा ०३ महिन्यांपेक्षा अधिक, परंतु ०६ महिन्यांपेक्षा कमी	०१ महिना
४	०६ महिने किंवा ०६ महिन्यांपेक्षा अधिक, परंतु ०१ वर्षापेक्षा कमी	०३ महिने
५	०१ वर्ष किंवा ०१ वर्षापेक्षा अधिक, परंतु ०२ वर्षापेक्षा कमी	०४ महिने
६	०२ वर्षे किंवा ०२ वर्षापेक्षा अधिक, परंतु ०३ वर्षापेक्षा कमी	०५ महिने
७	०३ वर्षे किंवा ०३ वर्षापेक्षा अधिक, परंतु ०४ वर्षापेक्षा कमी	०६ महिने
८	०४ वर्षे किंवा ०४ वर्षापेक्षा अधिक, परंतु ०५ वर्षापेक्षा कमी	०७ महिने
९	०५ वर्षे किंवा ०५ वर्षापेक्षा अधिक, परंतु ०६ वर्षापेक्षा कमी	०८ महिने
१०	०६ वर्षे किंवा ०६ वर्षापेक्षा अधिक, परंतु ०७ वर्षापेक्षा कमी	०९ महिने
११	०७ वर्षे किंवा ०७ वर्षापेक्षा अधिक, परंतु ०८ वर्षापेक्षा कमी	१० महिने
१२	०८ वर्षे किंवा ०८ वर्षापेक्षा अधिक, परंतु ०९ वर्षापेक्षा कमी	११ महिने
१३	०९ वर्षे किंवा ०९ वर्षापेक्षा अधिक, परंतु १० वर्षापेक्षा कमी	१२ महिने
१४	१० वर्षे किंवा १० वर्षापेक्षा अधिक, परंतु ११ वर्षापेक्षा कमी	१३ महिने
१५	११ वर्षे किंवा ११ वर्षापेक्षा अधिक	१४ महिने
१६	जन्मठेप	१५ महिने

वरीलप्रमाणे माफी देतांना, प्रत्येक बंदीच्या साधारण माफी + विशेष माफी, ही त्याच्या पूर्ण / शिक्षा कालावधीच्या १/३ पेक्षा जास्त होणार नाही, याची दक्षता घ्यावी. सदरहू राज्यमाफीची अंमलबजावणी शासन निर्णय निर्गमित झालेल्या दिनांकापासून करण्यात येत आहे.

२. परंतु खालील प्रवर्गात मोडणाऱ्या शिक्षा बंधांना उक्त परि. क्र. १ येथे नमुद राज्यमाफी देण्यात येऊ नये.

- i. फौजदारी प्रक्रिया संहितेमधील कलम १०६ ते ११० अंतर्गत कारागृहात असलेले बंदी (चॅप्टर केसेस)
- ii. भारतीय दंड संहितेमधील कलम १२१ ते १३० अंतर्गत शिक्षा झालेले बंदी (राज्य विरोधी कारवाईचे गुन्हे)
- iii. केंद्रीय अधिनियमान्वये शिक्षा झालेले बंदी
- iv. मोक्का कायदा, पोक्सो कायदा अंतर्गत शिक्षा झालेले बंदी
- v. दहशतवादी कारवायांमध्ये समाविष्ट बंदी
- vi. संचित रजेकरीता अपात्र ठरणारे बंदी
- vii. दिवाणी बंदी
- viii. किशोर सुधारालयातील मुले
- ix. कारागृहातील वर्तन बेशिस्तीचे किंवा असमाधानकारक असलेले बंदी

३. सदरहू राज्यमाफीचा लाभ हा राज्यमाफी आदेशाचा दिनांक व त्यापुर्वी शिक्षा झालेल्या बंधास लागू राहिल.

४. फौजदारी प्रक्रीया संहिता कलम ४३३ (अ) अंतर्गत देहांत शासन ही शिक्षा असून सदर कलमान्वये जन्मठेपेची शिक्षा सुनावण्यात आली असल्यास किंवा देहांत शासनाची शिक्षा फौजदारी दंड प्रक्रीयेतील कलम ४३३ अन्वये जन्मठेपेच्या शिक्षेत रुपांतरीत करण्यात आली असल्यास अशा बंधांना सदर शिक्षा माफीचा लाभ अनुज्ञेय राहिल. मात्र, प्रत्यक्ष राज्य माफीचा फायदा त्यांनी निव्वळ १४ वर्षांची कारागृहीन शिक्षा भोगल्यानंतरच देण्यात येईल. म्हणजेच प्रस्तुत राज्यमाफीची नोंद आता घेण्यात येईल मात्र, त्याचा प्रत्यक्ष लाभ बंधाने निव्वळ १४ वर्षे शिक्षा भोगल्यानंतर अनुज्ञेय राहिल.

५. ज्या जन्मठेपे बंधाच्या प्रकरणांचा समावेश फौजदारी प्रक्रीया संहिता कलम ४३३ (अ) मध्ये होत नाही, अशा बंधांना सदर राज्यमाफीचा लाभ, त्यांची निव्वळ १० वर्षे शिक्षा भोगून पुर्ण झाल्यानंतर अनुज्ञेय होईल. म्हणजेच प्रस्तुत राज्यमाफीची नोंद आता घेण्यात येईल मात्र, त्याचा प्रत्यक्ष लाभ बंधाने निव्वळ १० वर्षे शिक्षा भोगल्यानंतर अनुज्ञेय राहिल.

६. सदरहू राज्यमाफी आदेशाच्या दिनांक व त्यापुर्वी मा. न्यायालयामार्फत जामीन मंजूर केलेल्या बंधांना या राज्य माफीचा लाभ अनुज्ञेय राहिल.

७. संचित / अभिवचन रजेवर असलेल्या शिक्षा बंधांना देखील राज्यमाफीचा लाभ देण्यात येईल. परंतु अनधिकृतपणे कारागृहाबाहेर असलेल्या (संचित / अभिवचन रजेवरून फरार) बंधांना मात्र राज्यमाफी देण्यात येणार नाही. मात्र माफी पुस्तकावर परत घेण्यात आलेल्या बंधांना अथवा सर्वसाधारण माफी साठी पात्र असलेल्या बंधांना सदरची राज्यमाफी देय राहिल.

८. सर्व कारागृह अधीक्षकांनी सदर राज्यमाफीची संबंधीत बंधांना जाणीव करून द्यावी. तसेच त्याबाबत पुढील आवश्यक ती कार्यवाही करावी. सदर कार्यवाही करतांना फौजदारी प्रक्रीया संहिता, १९७३ मधील कलम ४३२ ते ४३५ चे व महाराष्ट्र कारागृह नियमावलीतील नियम १८ ते २६ चे काटेकोरपणे पालन करण्यात यावे.

९. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक सांकेतांक २०२४०३१३१९०५२१४८२९ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावांने,

(विनायक स. चव्हाण)
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत :- आवश्यक त्या कार्यवाहीकरिता अग्रेषित

१. अपर मुख्य सचिव (गृह), गृह विभाग, मंत्रालय, मुंबई

२. प्रधान सचिव (अपील व सुरक्षा), मंत्रालय, मुंबई

३. मा. उप मुख्यमंत्री (गृह) यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई

४. अपर पोलीस महासंचालक व महानिरीक्षक, कारागृह व सुधारसेवा, महाराष्ट्र राज्य, पुणे

५. विशेष पोलीस महानिरीक्षक (कारागृह), पुणे व सर्व कारागृह उप महानिरीक्षक
६. सर्व कारागृह अधीक्षक
७. संपर्क अधिकारी, स्वतंत्रपूर खुली वसाहत, आटपाडी, सांगली
८. निवडनस्ती कार्यासन तुरुंग- ३